

18

**MEDZINÁRODNÝ
ORGANOVÝ FESTIVAL**

NÁRODNÝ VÝBOR MESTA KOŠICE
SLOVKONCERT, čs. umelecká agentúra
ŠTÁTNA FILHARMÓNIA KOŠICE

Medzinárodný hudobný festival
XXXIII. KOŠICKÁ HUDOBNÁ JAR

XVIII. MEDZINÁRODNÝ ORGANOVÝ FESTIVAL

6. — 17. mája 1988

Festival sa koná pod záštitou
Ministerstva kultúry SSR

CHRISTOPH ALBRECHT sa narodil v r. 1930 v Salzwe-
deli. Už ako 13-ročný pôsobil vo svojom rodnom meste
ako organista a vystupoval na rôznych koncertoch. Študo-
val na Škole cirkevnej hudby v Halle, bol súkromným žia-
kom G. Ramina v Lipsku. Od r. 1950 do 1960 bol regens-
chorim v Naumburgu a docentom na Škole cirkevnej hudby
v Halle. V r. 1960 promoval na teologickej fakulte Univer-
zity Martina Luthera v Halle a stal sa riaditeľom Školy
cirkevnej hudby v Drážďanoch. Od tohto času pravidelne
konzertuje doma i v zahraničí. Od r. 1976 je regenschorim
a organistom Mariánskeho kostola v Berlíne. Často nahráva
pre rozhlas a gramofónové spoločnosti (diela Bacha, Re-
gera). Pôsobí aj ako skladateľ v oblasti organovej hudby
a zborovej tvorby. Vydal niekoľko odborných kníh, napísal
mnoho odborných článkov najmä o organovej hudbe.
Úspešne koncertoval v ZSSR, PĽR, Dánsku, Švédsku, Fínsku,
Švajčiarsku, USA, Veľkej Británii, Rakúsku, Holandsku,
Mexiku a v NSR.

OTVÁRACÍ KONCERT

CHRISTOPH ALBRECHT

Berlín — NDR

FELIX MENDELSSOHN-BARTHOLDY (1809—1847)

Päť nezverejnených organových kusov podľa rukopisov nájdených v Nemeckej štátnej knižnici v Berlíne (NDR) a Bodleian knižnici v Oxforde (Veľká Británia)

Ostinato c mol

Andante (Trio) F dur

Fúga B dur

Chorál s variáciami (úprava Ch. Albrecht)

Allegro d mol

CHRISTOPH ALBRECHT (1930)

Sonáta pre organ č. 2 (1976)

Prelúdium

Aria

Fúga

* * *

JOHANN CHRISTOPH ALTIKOL (1719—1759)

Ricercare C dur

(neuvverejnené, podľa rukopisu)

vo Fitzwilliam Muzeum, Cambridge, Veľká Británia)

OTTO DIENEL (1859—1905)

Smútočný pochod c mol, op. 12

GOTTFRIED HEINRICH STÖLZEL (1690—1749)

Triová sonáta C dur

(Moderato)

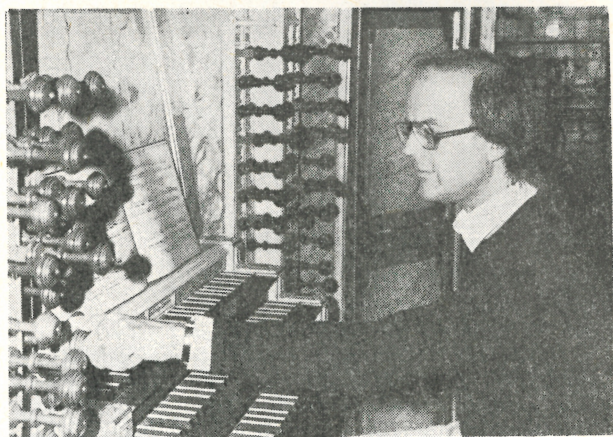
Allegro

Adagio

Allegro

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685—1750)

Prelúdium a fúga h mol BWV 544

GISBERT SCHNEIDER sa narodil v roku 1934. Hru na organe začal študovať vo Weimare u prof. J. E. Köhlera. V štúdiách pokračoval na Vysoké škole hudobnej v Essene v triede prof. S. Redu, súčasne študoval aj dirigovanie. Zúčastnil sa niekoľkých medzinárodných organových súťaží o. i. aj Pražskej jari, kde získal popredné umiestnenie. V rokoch 1969 — 1979 zastával funkciu organistu a dirigenta chóru „Kantorein Velbert“ v Mulhene/Ruhr. V súčasnosti je profesorom organovej hry a improvizácie na hudobnej akadémii „Folkwang“ v Essene. G. Schneider často koncertuje nielen vo svojej vlasti, ale aj v rôznych krajinách Európy. Býva hosťom mnohých medzinárodných festivalov a členom poroty na medzinárodných organových súťažiach. Je docentom Medzinárodnej letnej akadémie v Haarleme. Často premiéruje skladby súčasných skladateľov. Spolupracuje tak s rozhlasovými spoločnosťami ako aj gramofónovými závodmi. Košickému publiku sa predstavil v rámci MOF.

10.5.

UTOROK

20.00
Dóm sv. Alžbety

DRUHÝ KONCERT

GISBERT SCHNEIDER
NSR

VINCENT LUBECK (1654—1740)
Prelúdium g mol

DIETRICH BUXTEHUDE (1637—1707)
Passacaglia d mol

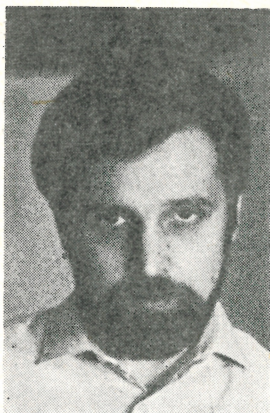
JOHANN SEBASTIAN BACH (1685—1750)
Tri chorálové predohry
Meine Seele erhebt den Herren BWV 648
Ach bleib bei uns, Herr Jesu Christ BWV 649
Wer nur den lieben Gott lässt walten BWV 647
Passacaglia c mol BWV 582

* * *

JOSEPH GABRIEL RHEINBERGER (1839—1901)
Sonáta a mol op. 98
Tempo moderato
Intermezzo. Andantino
Fúga cromantica.
Tempo moderato

FRANK MARTIN (1890—1974)
Passacaille

MAX REGER (1873—1916)
Fantázia na chorál „Halleluja, Gott zu loben,
bleibe meine Seelenfreud“ op. 52 č. 3

ALEXANDER FISEJSKIJ patrí medzi popredných predstaviteľov sovietskej organovej školy. Hudobné vzdelanie získal na Moskovskom konzervatóriu P. I. Čajkovského, ktoré absolvoval s vyznamenaním v roku 1975 súčasne v dvoch odboroch — v hre na klavíri (v triede prof. V. Gornostajevovej) a v hre na organe (v triede prof. L. Roizmana). Rozhodol sa venovať v budúcnosti plne hre na organe a absolvoval aspirantúru, kde svoje interpretačné umenie zdokonaľoval pod vedením prof. Roizmana. V roku 1981, po skončení aspirantúry bol už sólistom Bieloruskej štátnej filharmónie.

V roku 1984 ho prijali za sólistu do Moskovskej štátnej filharmónie. Koncertuje ako organista a čembalista, ako sólista i ako člen komorných združení, spolupracuje s poprednými symfonickými telesami (o. i. s Veľkým symfonickým orchestrom ústrednej televízie a Všeľvázového rozhlasu atď.). Pre gramofónovú spoločnosť Melodija nahral mnoho gramofónových platní, o. i. z organovej tvorby J. S. Bacha. Hostoval v ČSSR, RSR, úspešne sa prezentoval na 12. svetovom festivale mládeže a študentov v Moskve, kde získal čestný diplom.

STREDA

19.30
Dom umenia

TRETÍ KONCERT

ŠTÁTNA FILHARMÓNIA KOŠICE
RICHARD ZIMMER — dirigent
HENRYK GWARDAK, PLR
ALEXANDER FISEJSKIJ, ZSSR
GISBERT SCHNEIDER, NSR

GEORG FRIEDRICH HÄNDEL (1685—1750)

Koncert pre organ a orchester F dur, op. 4, č. 4

Allegro
Andante
Adagio, attacca
Allegro

FRANCIS POULENC (1899—1963)

Koncert pre organ, sláčikový orchester a tympány
g mol

Allegro giocoso
Andante moderato
Tré calme — lent
Tempo de l'introduction
Largo

* * *

JOSEPH GABRIEL RHEINBERGER (1839—1901)

Koncert pre organ a orchester č. 1, F dur, op. 137

Maestoso
Andante
Finale. Con moto

HENRYK GWARDAK, nar. 1951 vo Wroclawi patrí k mla-
dej generácii poľských organistov. Svoje hudobné vzdelá-
nie ukončil na Vysokej hudobnej škole vo Wroclawi v od-
boroch klavír u prof. A. Glowacka a organ u prof. R. Sro-
czynského. H. Gwardak sa prezentuje nielen ako organista,
ale i ako propagátor a popularizátor organovej hudby.
Koncertuje nielen vo svojej vlasti, ale i v zahraničí. Spolu-
pracuje s poľským rozhlasom i televíziou.

Zúčastnil sa viacerých organových festivalov o. i. v ČSSR
a Poľsku. Nahráva pre gramofónové závody v Poľsku.

13. 5.

PIATOK

20.00

Dóm sv. Alžbety

ŠTVRTÝ KONCERT

HENRYK GWARDAK
P'LR

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685—1750)
Prelúdium a fúga c mol, BWV 546

FELIKS NOWOWIEJSKIJ (1877—1946)
Poľská fantázia op. 9

STIG GUSTAV SCHÖNBERG (1933)
Prelúdium a fúga op. 37 (1966)

S. BJÖRKLUND
Fantázia in d pre organ (1978)

LUDWIG THUILLE
Sonáta a mol, op. 2
Prelúdium
Andante
Fúga

CLAUDIA TERMINI študovala hru na organe a kompozíciu pre organ na Konzervatóriu v Parme u profesora Maria Cercigianiho. Dostala diplom aj za klavírnú hru a za hru na čembale. V štúdiách pokračovala u prof. Júlia Fernanda Tagliaviniho a zúčastnila sa aj Medzinárodnej letnej akadémie pre organistov (Internationale Sommer-academie voor Organisten) v Haarleme (Holandsku) pod vedením profesorov A. Heillera a G. Leonhardta, ako aj kurzu u Jiřího Reinbergera v Prahe. Zúčastnila sa niekoľkých medzinárodných súťaží. V roku 1967 získala prvú cenu v Pize, v roku 1965 tretiu cenu v Ravenne. Striebornú medailu získala za hru na čembale na Medzinárodnej súťaži Violli. V roku 1970 vyhrala súťaž na miesto prvého organistu Rozhlasového orchestra v Turíne. C. Termini je profesorkou organovej hry na Konzervatóriu v Parme, ďalej vykonáva funkciu hlavnej inšpektorky pre organ a staré nástroje v Markene (talianska provincia) v inštitúte pre krásne umenie v Urbione. Venuje sa aj koncertnej činnosti, vystupuje na organových koncertoch aj ako sólistka na čembale. Je hosťom medzinárodných festivalov, rozhlasových, televíznych a gramofónových spoločností. Jej umenie poznajú vo Francúzsku, Švajčiarsku, ČSSR, Nórsku, Fínsku, Grécku, Turecku, na Cypre, Japonsku, Brazílii, Uruguaji, Rumunsku, Bulharsku a i. Okrem sólových koncertov spolupracuje s mnohými poprednými orchestrami nielen vo svojej vlasti, ale i v zahraničí. Kritika vysoko hodnotí jej umelecký prejav, techniku a prístup k interpretácii.

16.5.

PONDELOK

19.30
DOM UMENIA

PIATY KONCERT

CLAUDIA TERMINI

Taliansko

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685—1750)

ANTONIO VIVALDI

Koncert pre organ C dur BWV 594

Allegro

Recitativo (Adagio)

Allegro

Solo

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685—1750)

„O, Mensch, bewein' dein' Sünde gross“ BWV 622

Passacaglia BWV 582

CÉSAR FRANCK (1822—1890)

Chorál 3, a mol

FELIX MENDELSSOHN-BARTHOLDY (1809—1847)

Sonáta č. 6 d mol

Téma s variáciami

Fúga

Andante

FERENC LISZT (1811—1886)

Variácie na „Weinen, klagen, sorgen, sagen“

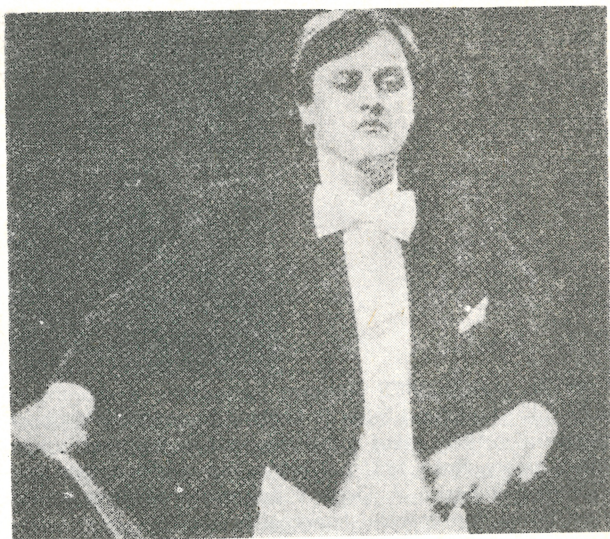
ALEŠ BÁRTA sa narodil v r. 1960 v Rychnove nad Kněžnou. Na brnenskom konzervatóriu študoval u prof. J. Pukla. Na AMU bol žiakom profesora Václava Rabasa. Je laureátom niekoľkých domácich i medzinárodných súťaží — je absolútnym víťazom a laureátom interpretačnej súťaže A. Brucknera v Linzi v roku 1982. V roku 1983 získal 2. cenu a titul laureáta v súťaži F. Liszta v Budapešti. V roku 1984 sa na Medzinárodnej súťaži Pražská jar stal absolútnym víťazom. Získal 1. cenu, zlatú plaketu, titul laureáta a cenu CHF za najlepšiu interpretáciu súčasnej skladby. A. Bárta sa venuje aj komornej hre. Od r. 1982 je členom komorného súboru Českej filharmónie Pražskí madrigalisti. Úspešne koncertoval aj v zahraničí — v ZSSR, MĽR, NSR, Dánsku, Rakúsku a i.

ANTAL JANCSOVICS študoval kompozíciu a dirigovanie na Vysokej hudobnej škole F. Liszta v Budapešti. Po absolvovaní roku 1963 získal ročné štipendium Budapeštianskej štátnej opery. Roku 1957 bol menovaný šéfdirigentom Symfonického orchestra F. Liszta v Soproni a súčasne sa stal i riaditeľom šopronského konzervatória.

Na medzinárodnej dirigentskej súťaži Akadémie Santa Cecilia v Ríme získal roku 1968 3. cenu a diplom. Dva roky bol riaditeľom Konzervatória v Győri, kde sa v roku 1975 stal šéfdirigentom Győrskeho symfonického orchestra.

Hostoval často doma i v zahraničí, okrem iného v Argentíne, Veľkej Británii, BĽR, na Kube, v NSR, Fínsku, NDR, PĽR, RSR, ZSSR, USA atď.

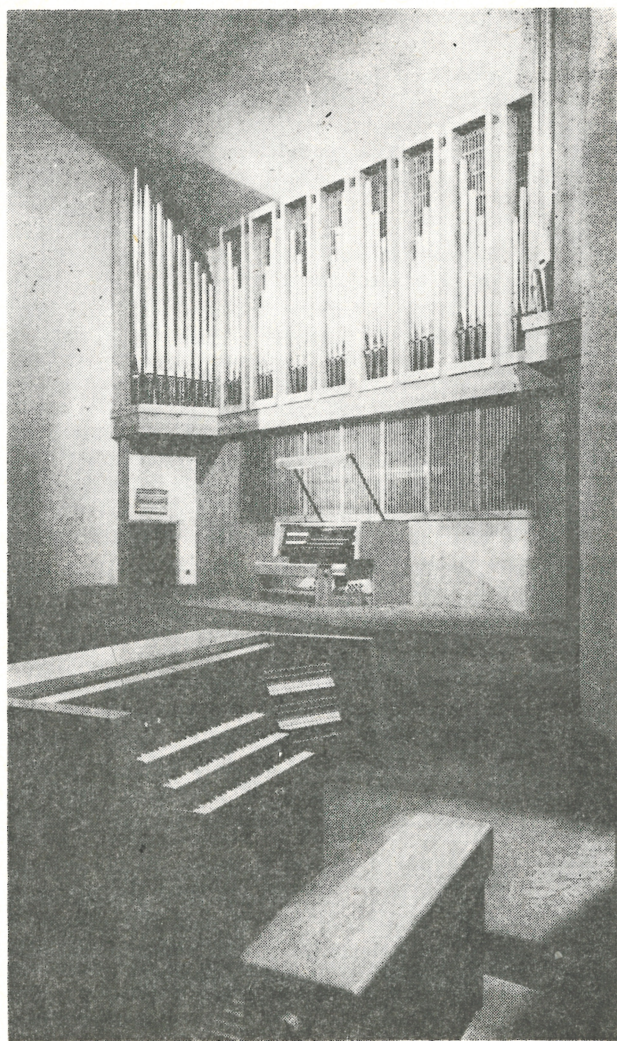
RICHARD ZIMMER sa narodil v Bratislave. Pochádza z rodiny vynikajúcich umelcov, otec je známy nielen ako hudobný skladateľ, ale aj ako dobrý klavirista, matka je akademická maliarka, starý otec Jozef Grešák je náš popredný východoslovenský skladateľ, ktorého skladby sú často na programe koncertov Štátnej filharmónie. Richard Zimmer študoval na bratislavskom konzervatóriu. V štúdiách dirigovania pokračoval na Vysokej škole múzických umení v Bratislave v triede nár. umelca Ladislava Slováka. Štúdium na tejto škole ukončil s červeným diplomom a cenou rektora VŠMU. Zúčastnil sa dirigentskej súťaže Maďarskej televízie. Od 14. sezóny je druhým dirigentom a začiatkom 17. sezóny bol menovaný hlavným dirigentom Štátnej filharmónie. Za tento čas presvedčivo dokázal svoju muzikalitu, pohotovosť, zodpovedný prístup k práci. Jeho koncert na prehliadke Týždňa slovenskej hudobnej tvorby vysoko hodnotili v odborných kruhoch. Úspešne hosťoval v NSR, NDR, Španielsku a i.

ŠTÁTNA FILHARMÓNIA KOŠICE

vznikla uznesením Slovenskej národnej rady v roku 1968 ako druhý symfonický orchester koncertného typu. Svoju činnosť začala 1. januára 1969 a prvý koncert sa uskutočnil v rámci Košickej hudobnej jari 16. apríla 1969 v koncertnej sieni Domu umenia v Košiciach, kde do dnešného dňa je aj jej sídlo. Poslaním Štátnej filharmónie — podľa štatútu organizácie — je cieľavedomým, umelecky náročným a systematickým predvádzaním hudobných diel prispievať k uspokojovaniu kultúrnych potrieb našich občanov, napomáhať ich estetickéj výchove, rozvíjať koncertný život a dôstojne reprezentovať hudobné umenie. Pri plnení svojho poslania nadväzovala Štátna filharmónia na najlepšie tradície národného a svetového hudobného umenia a osobitne sa zameriava na reprodukciu a propagáciu slovenskej hudobnej tvorby. Veľkú zásluhu na dosiahnutí umeleckých úspechov a na vybudovaní Štátnej filharmónie mal najmä šéfdirigent Bystrík Režucha, ktorý 12 sezón stál na čele tohto telesa.

Za svojej existencie Štátna filharmónia uskutočnila stovky koncertov nielen v sídle svojho pôsobenia, ale v mnohých mestách Československa a v zahraničí. Okrem večerných koncertov uskutočňuje špecifické koncerty pre Hudobnú mládež — najmä pre tých, ktorí už v rámci vyučovania nemajú hudobnú výchovu a takto pripravuje svoje budúce publikum — a výchovné koncerty pre študujúcu mládež. V meste Košice je usporiadateľom koncertov vrátane recitálov a festivalových cyklov (Košická hudobná jar a Medzinárodný organový festival). Osobitou črtou Štátnej filharmónie je uvádzanie slovenskej tvorby, najmä premiér, ktoré priamo od autorov aj objednáva.

Štátna filharmónia Košice často nahráva pre Čs. rozhlas ako aj Čs. televíziu, spolupracuje aj s gramofónovým záväzkom OPUS. Zahraničná tlač a hosťujúci umelci — dirigenti ako aj inštrumentalisti, vysoko hodnotia umeleckú úroveň a interpretačné majstrovstvo orchestra.

DISPOZÍCIA ORGANU V DOME UMENIA

I. manuál

Burdon	16'
Principál	8'
Flauta rúrková	8'
Flauta zobcová	4'
Oktáva	4'
Kvinta	2 2/3'
Superoktáva	2'
Mixtúra 5—6x	1 1/3'
Trúbka	16'
Trúbka	8'
Trúbka sólová	8'
II/I	
III/I	

II. manuál

Kryt	8'
Kvintadena	8'
Principál spevný	4'
Flauta kopolová	4'
Oktáva	2'
Flauta lesná	2'
Kvinta	1 1/3'
Séptima	1 1/4'
Superoktáva	1'
Nóna	8/9'
Seskvialtera 2x	2 2/3'
Akúta 4—5x	2/3'
Roh krivý	8'
Šalmaj	4'
Tremolo	
III/II	

III. manuál

Flauta drevená	8'
Viola	8'
Principál	4'
Roh nočný	4'
Nazard	2 2/3'
Flauta priečna	2'
Tercia	1 3/5'
Flauta syčivá	1'
Mixtúra 4—5x	1 1/3'
Cimbal 3x	1/3'
Dulcian	16'
Hoboj	8'
Trúbka jasná	4'
Tremolo	

Pedál

Principal	16'
Subbas	16'
Oktáva	8'
Flauta krytá	8'
Superoktáva	4'
Pommer rúrkový	4'
Flauta plochá	2'
Mixtúra 6x	2 2/3'
Pozauna	16'
Trúbka basová	8'
Klarina	4'
I/P	
II/P	
III/P	

Významný skladateľ a organista severonemeckej školy DIETRICH BUXTEHUDE, zať a nástupca F. Tundera, pôsobil takmer štyridsať rokov ako organista v Marienkirche v Lübecku. Tu usporadúval každoročne v jeseni cyklus hudobných večerov, kde okrem zborových skladieb hrával i svoje organové kompozície. V roku 1705 si prichádza vypočuť hru slávneho majstra vtedy dvadsaťročný Bach. Očarený Buxtehudevým majstrovstvom píše o desať rokov neskôr slávnu Passacagliu c mol, ktorou akoby vzdával hold obdivovanému vzoru z mladosti.

Buxtehudeho **Passacaglia d mol** nie je zďaleka taká monumentálna ako neskôr Bachova. Mnoho teoretikov ju ale považuje za bezprostredný vzor, akési „in memoriam“ Buxtehudemu. Nachádzajú čoraz viac podrobnosti, vytvárajúcich príbuznú stavebnú konštrukciu. Passacaglia d mol je sledom vonkajších variácií nad ostínatne sa opakujúcou štvortaktovou témou v basovom hlase. Pozostáva z 28 variácií, ktoré sú rozvrhnuté do štyroch skupín, pričom každá skupina v sebe zahŕňa 7-krát citovanú tému.

VINCENT LÜBECK patrí medzi reprezentatívne osobnosti severonemeckej barokovej školy. Vďaka tomu, že mal k dispozícii vynikajúce nástroje Arpa Schnitgera na svojom prvom pôsobisku v Stade a neskôr i 4-manuálový nástroj v Nikolaiikirche v Hamburgu, mohol plne a bez obmedzovania realizovať svoje zvukové predstavy.

V 6 tocatových fúgach, ktoré sú vydané pod názvami „Prelúdiá a fúgy“, sú všetky znaky typické pre tvorbu severonemeckých barokových majstrov. Buxtehudeho vplyv je evidentný v tvorení tém a v nástrojovej štylizácii. **Prelúdium a fúga g mol** má 4-dielnu formovú schému: toccata-fúga-toccatová medziveta-fúga, porušená je päťdielnosť tzv. variačnej toccatovej fúgy. Ojedinelé v Lübeckovom diele je tu použitie variačného princípu vo fúgach, t. j. v druhej fúge je využitý materiál témy z prvej fúgy.

Hudobné myslenie JOHANNA SEBASTIANA BACHA našlo svoj najadekvátnejší výraz v organových dielach. Organová hudba najlepšie zodpovedala filozofickému, mravnému a duchovnému smerovaniu doby. Organ bol nástrojom Bachovej mysle, podobne ako klavír pre Chopina, či orchester pre Beethovena. Treba však dodať, že Bachov génius bol natoľko všestranný, že organové skladby tvoria nakoniec iba 1/8 z celkového počtu jeho 1087 opusov. Dnešný poslucháč ťažko verí, že veľká časť najčastejšie hraných skladieb, medzi nimi aj organové kompozície, sú napísané medzi dvadsiatym tretím a tridsiatym rokom života, v čase,

keď sa Bach usilovne zdokonaľuje v hre na organe a vytvára svoj rukopis. Túto prvú etapu charakterizuje skutočnosť, že komponuje pre seba, z vlastnej záľuby, v snahe zdokonaľiť sa. Organové skladby posledného „lipského“ obdobia sú naproti tomu monumentálnejšie, myšlienkovito sústredenejšie, menej oslňujú zvukom. Typické pre túto skupinu je **Prelúdium a fúga h mol, BWV 544**. Prelúdium, akoby zastreté smútkom, je hudbou takmer romantického výrazu. Fúga je melodická, téma sa nevysvetliteľne zohoduje s nápevom pôvabnej východoslovenskej piesne. Mohutné **Prelúdium a fúga c mol, BWV 546**, bolestným pátosom dostáva dielo do dramatických polôh, svojimi dvoma kontrastnými témami je predzvesťou sonátovej formy. Prvá téma je akordická, akoby orchestrálne tutti oproti druhej, ktorá triolovým pohybom tvorí subjektívnejší moment, inštrumentálne sólo.

Najdokonalejšou ukážkou Bachovho novátorstva a originality v kompozičnom myslení je Passacaglia c mol, BWV 582. I keď formu passacaglie poznali skladatelia už pred Bachom, predsa dokázal Bach prerásť svoje vzory obrovskou koncepciou a obsahom, ktorý jej vtisol neopakovateľnú pečať. Po dvadsiatich variáciách prichádza vlastná koruna diela: fúga, vyrastajúca z témy passacaglie. Pri každej citácii témy zaznievajú súčasne dve stále protivity. Tento komplikovaný spôsob volil Bach ako kontrast k predchádzajúcemu variačne voľne spracovanému dielu. Nikdy predtým sa podobný spôsob kompozície v hudobnej literatúre nevyskytol; unikátne je zaradenie fúgy na koniec passacaglie.

Ako predloha pre Koncert C dur, BWV 594, poslušil Bachovi Vivaldiho Koncert op. 7 č. 5 pre husle. Vznikol na začiatku Bachovej kompozičnej činnosti, v čase, keď sa oboznamoval s talianskou hudbou a študoval formu orchestrálneho koncertu. Výsledkom boli úpravy 5 koncertov cudzích majstrov. Bachovi išlo pravdepodobne o zvládnutie problému, ako preniesť do zvuku organu sóľový part. Cítiť, že predloha vyrastá z iného nástroja a iných zvukových možností, aké poskytuje organ. Koncert je trojčasťový, pôvodná 2. časť Vivaldiho Larga je nahradená Recitativom.

V posledných rokoch svojho života Bach prepísal z kantát 6 chorálov a vydal ich tlačou u J. G. Schüblersa v Zelle. Transkripciou pre organ dostali výraznú zvukovú farbu, takže kresba línií je omnoho farebnejšia a vynikne i poetickosť skladieb. Keďže štýl sa nepriechi spôsobu organovej

hry, dostávajú sa na úroveň pôvodných Bachových organových chorálov. „Wer nur den lieben Gott“, **BWV 647**, „Meine Seele“, **BWV 648**, a „Ach bleib bei uns“, **BWV 649**, sú v poradí 3., 4., 5. chorálom zo zbierky Šesť Schüblerových chorálov.

Prekrásna zbierka chorálov tzv. Orgelbüchlein, BWV 599—644, mala obsahovať 164 chorálov, vybraných systematicky podľa piesní celého cirkevného roka. Ostala však torzom. Bach z nich spracoval iba 45, pri ostatných zaznamenal iba názvy chorálov. Plné znenie titulu naznačuje i určitý pedagogický zámer, vo väčšine prípadov však sú to vzácne umelecké skvosty, v ktorých Bachova práca nezostáva len na úrovni inštruktívnej hudby. Hudobné zobrazovanie a symbolika, niekedy i ilustrácia textu boli častým zjavom v barokovej hudbe. Stretávame ich aj v Bachových choráloch, ktoré sú primerane „poetizované“. Každý chorál má svoj obsah a spracovanie, ktoré pramení z textu. Takto sa stáva individuálnym umeleckým dielom.

Chorál „O, Mensch beweine deine Sünde gross“ BWV 622, patrí medzi najkrajšie. Má bohato arabeskami kolorovanú melódiu v sopráne, podloženú bohatými harmóniami (podľa vzoru G. Böhma).

Možno iba súhlasiť s výrokom, že už len táto jediná zbierka organových skladieb by autorovi zabezpečila trvalé miesto v dejinách novej hudby.

Organové koncerty GEORGA FRIEDRICHA HÄNDLA majú pôvod v dobovom improvizáčnom zvyku. Händel pri predvádzaní svojich oratórií a opier v divadle medzi jednotlivými časťami cez prestávky improvizoval. Tieto improvizácie prilákali na koncerty viac ľudí ako samotné oratóriá. Händel ich neskôr rozšíril o účasť orchestra, napísal orchestrálny úvod a dve-tri medzihry vo vnútri časti na spôsob concerta grossa. Bolo ponechané i miesto na voľnú improvizáciu. Vznikla poloimprovizovaná forma, zárodok organového koncertu. Händel niektoré zo svojich improvizácií neskôr zapísal v úplnom znení a vyšli v dvoch vydaniach: op. 4 v roku 1738 a op. 7 v roku 1761. Koncerty sú určené pre jednomanuálový pozitív bez pedálu, teda Händel vychádzal z nástroja, aký mal k dispozícii v Anglicku, kde pôsobil od mladosti až do svojej smrti. Koncert g mol op. 4 č. 1, Koncert B dur op. 4 č. 2 a Koncert F dur op. 4 č. 4 sú prístupné, muzikantsky extrovertné, poznačené improvizáčnými a virtuóznymi prvkami. Ich charakter je patetický, iskrivý i tanečný, plný protikladnosti a v tematike vonkoncom nie barokovo ťažko-

pádny. Darmo by sme tu hľadali polyfónnu sieť, kontrapunktické kumšty. Jednoznačne prevláda prostá akordická a figuratívna technika, ktorá vytvára celok neobyčajne bohatej zvukovosti a slávnostného jasu. Je to hudba určená pre koncertnú sieň, v najlepšom slova zmysle populárna.

Súčasník J. S. Bacha, severonemecký barokový skladateľ GOTTFRIED HEINRICH STOLZEL pôsobil na viacerých miestach Nemecka, v Taliansku, Prahe, Bayreuthe a ako kapelník v Gothe. Je autorom opier, kantát, významné sú jeho inštrumentálne diela, najmä Concerti grossi. Triová sonáta, ktorej základy položil už G. Gabrieli, zohrala historickú úlohu v barokovej hudbe ako na svoju dobu najuniverzálnejší skladobný útvar. Základom kompozičnej práce bolo koncertantno-kontrapunktické vedenie dvoch sopránových hlasov nad basovým continuum. Tým sa zaraďuje triová sonáta medzi polyfonické útvary. Interpretácia triovej štruktúry si vyžadovala jasné odlíšenie jednotlivých hlasov vo farbe a polohe. **Triová sonáta** figuruje väčšinou ako trojčasťová cyklická skladba s pomalou časťou uprostred rýchlych krajných častí. Typ triovej sonáty pretrval do obdobia klasicizmu, kde zaniká, aby uvoľnil miesto nastupujúcej homofónii.

JOHANN CHRISTOPH ALTNIKOL, organista v Naumburgu, vošiel do dejín hudby i vďaka svojmu príbuzenstvu s Bachom (zobral si za manželku Bachovu dcéru), bol i jeho žiakom a pomocníkom pri zapisovaní posledných skladieb, ktoré už vtedy slepý Bach diktoval.

Ricercar sa objavuje v 16. st. v talianskej renesančnej hudbe. Vyrastá z moteta a spracúvava imitačne jednu alebo viacero tém v postupnom slede tak, že vzniká reťaz fugát. V priebehu skladby je používaná augmentácia, inverzia i tesny, teda ricercar je akosi kontrapunktickou predzvesťou polyfónie a neskôr éry fúgy.

Rokoková česká organová tvorba vnáša do foriem fantáziu a koncert, čím sa štýl začína rozpolcovať na polyfónny a homofónny.

Najvýznamnejším skladateľom tohto obdobia bol FRANTIŠEK XAVER BRIXI. Jeho chrámové skladby, najmä omše, dosiahli veľkú a trvalú obľubu pre svoje svieže melodické bohatstvo a ľudový charakter. Tieto znaky nesie jeho 5 koncertov, z ktorých je najznámejším a najhrávanejším **F dur**.

FELIX MENDELSSOHN-BARTHOLDY bol veľkým obdivovateľom hudby Bacha a práve jeho zásluhou začal svet objavovať veľkosť Bachovho diela, vtedy skoro zabudnu-

tého. 20-ročný sa pričínil o uvedenie Matúšových pašijí a stal sa iniciátorom Bachovej renesancie. Spojením svojich skladateľských ambícií s kultom veľkých osobností baroka a klasicizmu vytvoril majstrovský a svojrázny štýl, v ktorom upútava vyrovnanosť a striedmosť, aj úcta k tradícii. Nositeľom tradície u Mendelssohna je forma, ktorou akoby vzdával hold veľikánom ich najdokonalejšieho použitia.

Šesť sonát bolo komponovaných pre anglického vydavateľa a všetky sú ovplyvnené intímnym výrazom klavírných skladieb. Sonáta d mol č. 6 sa vymyká klasickej sonátovosti. Prvá časť variačným spôsobom spracúva chorál Vater unser im Himmelreich. Druhá časť prichádza attacca: je to pomalá fúga, ktorej téma vyrastá z materiálu chorálu. Celkom netradične sa končí sonáta pomalou a najtichšou časťou Finale, ktoré je ukážkou bohatej citovej náplne Mendelssohnových hudobných tém.

Päť dosiaľ nezverejnených organových skladieb pochádza z autografu nachádzajúceho sa v Štátnej knižnici v Berlíne. Zásľuhu na ich objavení má dr. Ch. Albrecht, ktorý je súčasne ich interpretom.

FERENC LISZT je jedným z mála skladateľov 19. st., ktorý sa neuspokojil s obdivom k organu, ale venoval mu diela trvalej hodnoty — spolu 37 skladieb a transkripcií. Pre organ začal písať vo vrcholnom období svojho života, keď sa už vzdal dráhy cestujúceho virtuóza. V tesnom susedstve svojich symfonických básní, Faustovskej a Danteovskej symfónie a Legendy o sv. Alžbete vytvoril tri svoje najväčšie organové diela, ale vracal sa k organu až do svojej smrti. Liszta dnes hodnotíme ako most medzi klasičkou a hudbou 20. storočia. Aj v organovej hudbe je Liszt tým centrálnym stĺpom, ktorý nesie klenbu medzi Bachom a súčasnosťou. Podarilo sa mu preniesť na organ mnohôtvárne prvky svojho hudobného vyznania a priekopnícky rozšíriť výrazové, farebné, formové a interpretačno-technické zložky organovej hry a kompozície. Liszt 100 rokov po Bachovej smrti znovu posunul organ do prúdu hudobného diania a interpretačnej náročnosti. Prínos organových diel F. Liszta spočíva v tom, že vnáša do nástrojovej hry elementy do tých čias organu neznáme: virtuozitu, zaiste súvisiacu s jeho pianistickými nárokmi. Nový je i Lisztovej prístup k štruktúre skladieb, najdôležitejšia je však jeho obsahová náplň. Ako pravý veľikán rozhodol sa prekročiť hranice tradícií a zveriť organu obsahy a nálady dovtedy nepoznané: dramaticky a tragicky exaltované, brilantné,

ale aj lyricky nežné, básnivé a intímne, meditatívne a extatické.

Variácie na ostinátny bas Bachovej kantáty „Weinen, klagen“ napísal v roku 1863 po smrti svojej dcéry Blandiny. Dielo sa začína ako passacaglia nad chromaticky rozloženou kvartou, rýchlo však prerastá do fantázie, ktorú tvoria skupiny variácií. Dielo končí rozsiahlou kódom, ktorá ako vyrovnanie tragicko-bolestného obsahu prináša zmierlivý chorál. Je to záverečný chorál z Bachovej kantáty, ktorá dala Lisztovmu dielu tému aj meno.

Svetovú úroveň dosiahla francúzska organová tvorba v diele CÉSARA FRANCKA. Najväčší zjav francúzskej hudby v dejinách vôbec bol spočiatku uznávaný ako vynikajúci organista a improvizátor. Mal 54 rokov, keď si ako skladateľ našiel osobitý sloh a objavil cestu k vlastným hlbším; bol na prahu smrti, keď zožal úspechy a dostal sa na vrchol tvorivých síl. Neobyčajne skromný umelec sa stal zakladateľom novodobej organovej francúzskej školy a štýlu, ktorý dodnes fascinuje a opantáva bez rozdielu veku a príslušnosti. Franck vytvoril, vďaka originálnemu nástroju A. Cavaille-Colla, ktorý mal k dispozícii ako organista v parížskom chráme Ste. Clotilde, neopakovateľné zvukovo-farebné kombinácie, obohatil registračný plán o nové od-tiene nálad a syntetizoval pojem „symfonického organa“. Jedinečnosť rukopisu Francka spočíva v kráse a ušľachtilosti melodickéj invencie, v rovnováhe medzi klasickou vyváženosťou formy a jej romantickou uvoľnenosťou, v bohatnej harmónii a v neustále sa rozvíjajúcich frázach zdanlivo uvoľnených foriem. Tri chorály sú Franckovým hudobným testamentom. Napísal ich krátko pred smrťou a tvoria jeden z vrcholov organovej literatúry. Pre ich silný filozofický náboj sa porovnávajú s poslednými sláčikovými kvartetami Beethovena. Názov „chorál“ neznamenal polyfónne spracovanie melódie cirkevného chorálu, ale fantáziu na vlastné témy.

Chorál a mol č. 3 sa začína brilantnou, efektanou figuráciou. Jej výbušnosť vystrieda nástup chorálovej melódie, ktorá pôsobí ako uvoľnenie nahromadeného napätia. Centrálnou časťou celého chorálu je Adagio — druhá časť, ktorej melódia nesie všetky znaky Franckovho štýlu vrátane neustále sa rozvíjajúcej, ornamentovanej a predĺženej frázy. Adagio vyústi do dramatickej akordickej gradácie a od toho momentu sa chorál vracia do výrazovej roviny 1. časti. Je to dokonalá ukážka syntetickej práce s hudobným materiálom: figuratívny improvizatívny prvok zo začiat-

ku 1. časti sa zlučuje s témou chorálu a spoločne gradujú v závere časti tretej.

Organové skladby JOSEPHA RHEINBERGERA nadväzujú na Mendelssohnov štýl. Predstaviteľ juhonemeckého romantizmu, organový virtuóz, je autorom 20 organových sonát, 2 koncertov a ďalších menších skladieb. Vo svojej dobe to bol vysoko cenený autor, označovaný za druhého Bacha. Nezdá sa, že by Rheinberger bol inšpiračne a interpretačne viazaný na predstavu určitého nástroja; jeho pokyny sú úsporné a všeobecné. Charakteristická je výrazná romantická melódika.

Žiak J. Rheinbergera LUDWIG THUILLE vyučoval na mníchovskej Akadémii. Podobne ako jeho súčasník OTTO DIENEL predstavuje novoromantickú vlnu v Nemecku. V tvorbe oboch dominujú náladové kúsky, ktoré si požičávajú svoje výrazové prostriedky z orchestrálnaj a opernej hudby. Druhou oblasťou kompozičného záujmu sú väčšie skladby fantazijného a sonátového charakteru. Tá sa prejavuje vo forme orchestrálnej štylizovanej organovej sonáty. Do tejto oblasti spadá trojčasťová Sonáta a mol op. 2 od L. Thuilleho a Trauermarsch c mol op. 12 od O. Dienela.

Technizujúci organ 19. storočia poskytoval väčší počet registračných pomôcok, aby sa dynamické, agogické a farebné zmeny dali uskutočniť ľahko a vo veľkom rozsahu. V tomto zmysle enormné požiadavky kladie na organ dielo MAXA REGERA. Vo svojej štylizácii chcel maximálne využiť bohaté stvárňovacie prostriedky veľkého „orchestrálneho“ organa s tromi manuálmi a tešil sa, „že konečne možno písať pre organ všetko“ (v liste G. Beckmannovi z roku 1900). Už prvý interpret, priateľ a zástanca jeho diela Karl Straube často korigoval Regerove prehnané požiadavky do realizovateľných hraníc, pretože skladateľská predstava často presahovala hráčske možnosti. Charakteristickou črtou jeho hudobnej reči bola inšpirácia bachovskou kontrapunktickou prácou, ktorú využil v novom harmonickom a tektonickom tvare na vytvorenie vlastného, osobitého štýlu. Prvé skladby sú prieskumné, výrazovo umiernené, harmonicky pokojné. S každým novým opusom stupňuje a komplikuje Reger svoje výrazové prostriedky tak, že technická náročnosť veľkých diel je na hranici hrateľnosti.

Sedem chorálových fantázií patrí medzi Regerove najvýznamnejšie organové kompozície. Napísal ich v rokoch 1898 — 1900. Z formového hľadiska sú kombináciou

barokovej partity s pozdnoromantickou klavírnou piesňou. Baroková partita prežívala svoj zlatý vek v 17. a 18. storočí. Pozostávala zo série variácií na chorálovú melódiu v rozličných technických spracovaniach. Reger prevzal z barokovej partity ideu variačného princípu, ku ktorému pridal „program“, t. j. text protestantských duchovných melódií.

Chorálová fantázia na chorál „Halleluja! Gott zu loben bleibe meine Seelenfreud!“ op. 52 č. 3 je poslednou z fantázií. Bohatá regerovská harmónia je očividná v pomalej časti (Andante sostenuto). Poslednou časťou je fúga, v závere kombinovaná s témou chorálu.

Najvýznamnejší zjav súčasnej švajčiarskej hudby skladateľ FRANK MARTIN sa narodil a študoval v Ženeve. V Paríži a Ríme sa oboznamuje s tvorbou Debussyho, Stravinského a Malipiera. Po návrate do Ženevy pôsobí ako klavirista a clavecinista, neskôr ako pedagóg. Od roku 1946 žije v Holandsku.

Tvorba F. Martina je spočiatku pod vplyvom pozdnoromantizmu a Debussyho, neskôr absorboval prvky dodekafonizmu a neoklasicizmu. V zreloch dielach uplatňuje osobitý, evolučný systém dur-molovej tonality. Hlavný dôraz jeho prác spočíva v oratóriách, operách a koncertantných skladbách. Má jedinú organovú skladbu Passacaglia.

Francúzsky skladateľ FRANCIS POULENC bol v skladbe takmer samoukom. Vyrástol pod vplyvom parížskej Šestky, ku ktorej hlavným predstaviteľom sa i neskôr zaradil. Veľkým vzorom mu bol I. Stravinskij, no v jeho kompozíciách sa prelínajú i neoklasicistické tendencie s hudbou starých francúzskych clavecinistov, vplyvom Satieho i espritom populárnej piesne. Výrazové polohy v jeho hudobnej reči sú náchylné ku grotesknosti a irónii, obľubuje i farebné možnosti impresionizmu. Centrom jeho skladateľského záujmu sú piesne (na texty Apollinaira, Cocteaua, Eluarda) a javisková tvorba (balety, opery a monodráma). Vynikajúca je jeho zborová tvorba. Z inštrumentálnych koncertov je cenný a často hrávaný jednočasťový Koncert pre organ, sláčikový orchester a tympány g mol, jediné organové dielo F. Poulenca.

Poľsko patrilo medzi tie európske krajiny, ktoré vzhľadom na málo vyvinuté organárstvo boli už v minulosti odkázané viac-menej na cudzích organárov. I keď bol organ v Poľsku bežným nástrojom, organová tvorba minulosti bola skromná: väčšinou zbierky tabulatúr. Až v 19. a 20. storočí začala intenzívnejšie narastať. Skladateľ z prelomu 19.

a 20. storočia FELIKS NOWOWIEJSKI tvorí ešte v romantickom duchu.

Podobná situácia ako v Poľsku bola i vo Švédsku. Ich nástroje boli závislé od cudzích vzorov (severonemecký vplyv). Organová hudba minulosti bola takmer bezvýznamná, nedosahovala veľmi vysokú úroveň. Dnes sa vo Švédsku nachádza veľa kvalitných koncertných nástrojov a skladateľov.

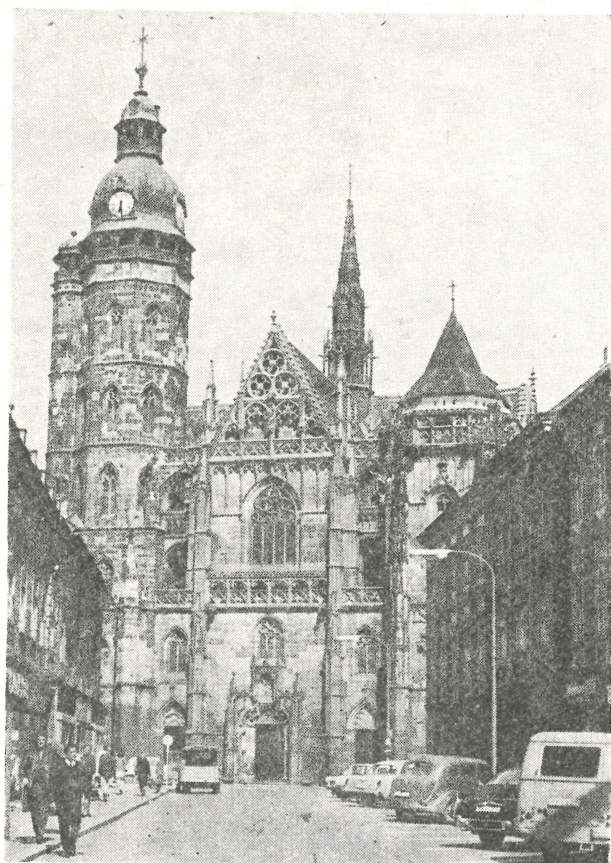
Prelúdium a fuga op. 37 od STIGA GUSTAFA SCHONBERGA pochádza z roku 1966, Fantázia od S. BJÖRKLUNDA z roku 1978.

PATRONÁTY

6. 5. 1988 Cestné stavby PR
Rektorát VŠV, ZV ROH, FV SZM
VŠT — Banícka fakulta, FV SZM
10. 5. 1988 MÚNZ — sever
Vysoká škola poľnohospodárska
VŠT — Stavebná fakulta, FV SZM
11. 5. 1988 MV ZČSSP
Hutný projekt
VŠT — Elektrotechnická fakulta, FV SZM
PF a FF UPJŠ Prešov
13. 5. 1988 Slovenské magnezitové závody PR
BSP pri TRG a mgv FN
VŠT — Strojnícka fakulta, FV SZM
16. 5. 1988 Stavoprojekt
SPŠ hutnícka
VŠT — Hutnícka fakulta, FV SZM
17. 5. 1988 Závody ťažkého strojárstva
Vinárske závody
Stredná umelecká priemyselná škola
SOU Gemerská 1

DOM UMENIA

DÓM SV. ALŽBETY

Programový bulletin

XVIII. MEDZINÁRODNÉHO ORGANOVÉHO FESTIVALU

Zodpovedný redaktor: Dr. Ladislav Túry,
predseda Prípravného výboru KHJ

Zostavila: Angela Janušková

Rozbor skladieb: Emília Dzemjanová

Obálka: akademický maliar Tibor Gáll

Foto: Slovkoncert, Hák, Písecký

Náklad: 800 ks

Cena: Kčs 3,—

Redakčná uzávierka 29. 3. 1987

Zmena programu a účinkujúcich vyhradená!

